

นวัตกรรมส่งเสริมทักษะอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

Innovation for Promoting Occupation Skills to Sustainably Elevate

The Grassroots Economy

ศิรินทิพย์ กุลจิตตรี¹ และ สุวิมล มธุรส²

Sirintip Kuljittree¹ and Suwimon Mathuros²

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

¹Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

²มหาวิทยาลัยเกริก

²Krirk University

E-mail: Sirintip.K@rmutp.ac.th¹, Suwimonmat637@gmail.com²

Received July 18, 2023; **Revised** September 18, 2023; **Accepted** October 15, 2023

Abstracts

Innovation is the use of knowledge or creativity in creating or changing new things that deliver benefits and values to a wider society. Innovation is like a mechanism that drives the economy and society by leaps and bounds, especially in the business and industrial sectors of the country. Therefore, it is seen as encouraging various manufacturing sectors to adopt innovations to adapt and drive economic growth widely, and it is this hope that will enable Thailand to overcome the middle income trap. In addition to the perspective of innovation in terms of economic development, sustainability can be achieved through the development of a strong social foundation. Ways to apply innovation to develop vocational skills to raise the grassroots economy sustainably include: 1) joining groups to develop learning in marketing, branding, public relations, and management by working together; 2) expanding the extension of existing community products in the area to lay an important foundation for the sustainable development of the grassroots economy; and 3) encouraging financial innovation to support funding sources for the community economy.

Keyword: Innovation; Occupation Skills; Grassroots Economy

บทคัดย่อ

นวัตกรรมเป็นการใช้องค์ความรู้หรือความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ที่ส่งผลประโยชน์และคุณค่าต่อสังคมในวงกว้าง โดยนวัตกรรมเปรียบเสมือนกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมของประเทศ จึงเห็นถึงการกระตุ้นให้ภาคการผลิตต่าง ๆ นำนวัตกรรมเข้ามาปรับใช้เพื่อผลักดันความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นความหวังที่จะทำให้ประเทศไทยสามารถก้าวผ่านกับดักรายได้ปานกลาง นอกจากมุมมองของนวัตกรรมในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ความยั่งยืนนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องพัฒนารากฐานทางสังคมให้แข็งแรงด้วย สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในด้านการตลาด การสร้างตราสินค้า การประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการในการทำงานร่วมกัน 2) การต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ อันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนารากฐานรากได้อย่างยั่งยืน 3) ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน

คำสำคัญ: นวัตกรรม; ทักษะอาชีพ; เศรษฐกิจฐานราก

บทนำ

นวัตกรรมถือเป็นแนวคิดใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ต่อยอดและใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยยิ่งขึ้น โดยอาศัยความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น ซึ่งนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จสามารถช่วยสร้างมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้ ในส่วนของชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทยถือได้ว่านวัตกรรมเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานเพื่อการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์และมีความคุ้มค่า ช่วยแก้ไขปัญหาภายในท้องถิ่นให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากการเข้ามามีบทบาทของนวัตกรรมทำให้ชุมชนต่าง ๆ มีการใช้ชีวิตที่ง่ายมากขึ้นในเรื่องของการทำงานในองค์กร หรือการเกษตรที่ต้องการแรงขับเคลื่อนจากนวัตกรรมใหม่ ๆ อีกทั้งปัจจุบันได้มีการพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สินค้าและบริการมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้นวัตกรรมยังช่วยแก้ปัญหาการใช้ชีวิตได้อย่างง่ายดาย ซึ่งการประดิษฐ์นวัตกรรมที่เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายจะสามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการได้เพิ่มมากขึ้นตามรูปแบบของนวัตกรรม ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ในตลาด นวัตกรรมกระบวนการที่ช่วยพัฒนาแนวทาง วิธีผลิตสินค้าและบริการ ให้มีรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยมากขึ้น นวัตกรรมด้านการวางตำแหน่งของสินค้าที่ช่วยนำเสนอเทคโนโลยีและภาพลักษณ์ใหม่ ๆ ผู้บริโภค รวมทั้งนวัตกรรมด้านกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงกรอบแนวคิด เพื่อนำไปสู่การสร้างกรอบแนวความคิดใหม่ ๆ

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้าน

การสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกรและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเอง (Khatasombun, 2020)

ที่ผ่านมา ปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและแรงงานทั่วไป เพราะประเทศส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากการเป็นประเทศเกษตรกรรมทั้งสิ้น ซึ่งการมีประชากรร้อยละ 80 อยู่ในภาคเกษตรเป็นสิ่งที่น่าสนใจของทุกประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่มีรายได้สูง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศไต้หวัน เป็นต้น ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงผ่านโครงสร้างขั้นพื้นฐานครั้งใหญ่สุดจากการถ่ายโอนแรงงานและทรัพยากรจากภาคเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม ขณะเดียวกันภาคอุตสาหกรรมสามารถเพิ่มผลิตภาพให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยในบางอุตสาหกรรมยังไม่มีขีดจำกัด ก่อให้เกิดแรงงานที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก ประกอบกับความสามารถทางเทคโนโลยีที่ภาคอุตสาหกรรมมีมากกว่าภาคเกษตรโดยเปรียบเทียบ สำหรับประเทศไทยพบว่ารายได้ประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่สัดส่วนภาคเกษตรมีมูลค่าลดลง ซึ่งหากคิดจากรายได้ต่อหัวประเทศไทยควรมีแรงงานภาคเกษตรเหลือเพียงร้อยละ 20 - 25 แต่ปัจจุบันตัวเลขยังคงอยู่ที่ร้อยละ 30 คือ แรงงาน 1 ใน 3 ยังอยู่ในภาคการเกษตรและไม่สามารถลดปริมาณในภาคการเกษตรลงได้ ทั้งนี้แหล่งความเหลื่อมล้ำที่สำคัญของประเทศไทย คือ ภาคเกษตรกรรม เพราะสัดส่วนคนยากจนส่วนใหญ่ร้อยละ 40 ของประเทศไทย รวมถึงสังคมสูงวัยส่วนใหญ่อยู่ภาคการเกษตร ความเปราะบางเช่นเมื่อเจอปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 แรงงานภาคการเกษตรก็ลดลงมากกว่าแรงงานภาคอื่น ดังนั้น ความเปราะบาง ความยากจน ความขาดแคลน สังคมสูงวัย ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อกับความเหลื่อมล้ำที่ล้วนอยู่ในภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ (Phootkam, 2022)

สำหรับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการแก้ไขพฤติกรรมขาดการออมและภาวะการมีแนวโน้มที่จะมีหนี้สินสะสมเรื้อรังของชุมชนต่าง ๆ ภายในประเทศไทย เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากซึ่งถือเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างถูกต้องและมีความยั่งยืน และเพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ตามนโยบายรัฐบาลในการขับเคลื่อนประเทศโดยใช้กลไกของประชารัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และให้มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยมีเป้าหมายทำให้ประเทศชาติมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ด้วยการใช้พลังประชารัฐในระดับกลางและระดับพื้นที่ภายใต้ความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน (National Economic and Social Development Board, Council, 2018) การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งตามนโยบายรัฐบาลปัจจุบัน ในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยทั้งในด้านรายได้ โอกาสทางการศึกษา การมีงานทำ ความมั่นคงในอาชีพ ที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ที่ดิน สาธารณสุข ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ซึ่งทั้งหมดถือเป็นความผูกพันที่เป็นลูกโซ่จนยากที่จะหาจุดเริ่มต้นแก้ไข ทั้งนี้เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือนของสมาชิกสังคมกลุ่มใหญ่ที่สุด คือ คนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและอาศัยอยู่ในชนบท ส่วนหนึ่งอพยพมารับจ้าง หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในเมืองหรือใช้แรงงานอยู่ในย่านอุตสาหกรรม ซึ่งในภาพทั่วไป คือ มีอาชีพที่ให้รายได้น้อย ไม่น่ามอง ขาดการออม และมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังความพยายามของรัฐบาลในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขอย่างถูกต้องและมีความยั่งยืน หรืออาจกล่าวสรุปว่าเป็นการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ที่ยั่งยืน ในระดับชุมชนฐานราก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนที่เน้นการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เป็นธรรม การเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน การเพิ่มโอกาสให้กับประชาชนในการเข้าถึงบริการของรัฐ ด้วยการแสวงหาองค์ความรู้ที่เสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการ การสร้างนวัตกรรมชุมชนพึ่งตนเอง และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและควรได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และลดช่องว่างของความรู้สึกแปลกแยกภายใต้วาทกรรมที่ว่า “รวยกระจุก จนกระจาย” หรือ “สองมาตรฐาน” (Double Standard) โดยการสร้างให้เกิดความเป็นรูปธรรมผ่านกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาในระดับท้องถิ่นที่เน้นการบูรณาการและมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง บทความวิชาการนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดสำคัญเพื่อการสร้างนวัตกรรมในการส่งเสริมทักษะอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน โดยนำเสนอเนื้อหาของเศรษฐกิจฐานราก นวัตกรรมชุมชนและการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชน ทักษะการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการขยายอาชีพ และแนวทางการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการ และการนำไปประยุกต์ใช้จริงในองค์การทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อนำพาประเทศสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจฐานราก

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (16) เศรษฐกิจฐานราก เป็นแผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานรากและเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม มีการไหลเวียนของระบบเศรษฐกิจระหว่างกันเป็นระบบ และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพและการกระจายรายได้ สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคในระดับชุมชน โดยมีเป้าหมายระดับประเด็น คือ รายได้ของประชากรกลุ่มรายได้น้อยเพิ่มขึ้นอย่างกระจายและอย่างต่อเนื่อง การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวัดจากดัชนีการพัฒนาย่างทั่วถึง (Inclusive Development Index: IDI) ซึ่งใช้วัดศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชากรในมิติต่าง ๆ มากกว่าการอ้างอิงเพียงรายได้ต่อหัว (GDP per capita) เป็นการพัฒนาระบบกระจายความมั่งคั่ง ซึ่งตอบโจทย์การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ โดยในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีการพัฒนาย่างทั่วถึงอยู่อันดับที่ 17 จาก 74 ประเทศ และอยู่อันดับที่ 2 ของภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีคะแนนการพัฒนาย่างทั่วถึงเท่ากับ 4.24 ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากดัชนี IDI สามารถเทียบเคียงได้จากสัดส่วนการกระจายรายได้ของกลุ่มประชากรผู้มีรายได้น้อย ซึ่งข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พบว่า ในปี พ.ศ. 2562 ประชากรรายได้น้อย มีสัดส่วนการถือครองรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.17 ในปี พ.ศ. 2560 เป็นร้อยละ 15.11 ในปี พ.ศ. 2562 และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคลดลงจาก 0.453 ในปี พ.ศ. 2560 เป็น 0.430 ในปี พ.ศ. 2562 แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชากรรายได้น้อยลดลง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021)

ทั้งนี้ การพิจารณาจากสัดส่วนรายได้และค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคยังไม่สามารถครอบคลุมการพัฒนาตามเป้าหมายของดัชนีการพัฒนาย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากยังคงมีความท้าทายในประเด็นการพัฒนาด้านศักยภาพ เนื่องจากประชากรกลุ่มรายได้น้อยมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีระดับการศึกษาและทักษะต่ำ รวมถึงการดำเนินงานด้านนโยบายของรัฐซึ่งออกจากร่องกลาง ทำให้ไม่สามารถตอบโจทย์สภาพปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ได้ ซึ่งการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย

ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานราก โดยการสนับสนุนให้มีการออกแบบมาตรการการพัฒนาศักยภาพที่มีความเหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจเข้ามาจับบทบาทในการทำงานให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความรู้และทักษะเพื่อใช้ในการปรับตัวต่อบริบทของตลาดที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้ การสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งทางด้านสาธารณูปโภคการคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพ และยกระดับศักยภาพของผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่นต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ให้มีองค์ความรู้และทักษะที่จะสามารถนำไปใช้ต่อยอดเพื่อยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นได้ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมทั้งกระจายแหล่งเงินทุนในระบบให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021)

สำหรับการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนนั้น จากการศึกษาวิจัยในอดีตพบว่า แนวทางในการการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1) การส่งเสริมและพัฒนากลไกโครงสร้างการดูดซับมูลค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจหรือกิจการเพื่อสังคม ที่ส่งเสริมการถือหุ้นโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกกลับสู่สมาชิก รวมทั้งการพัฒนาช่องทางและศูนย์กลางตลาดสินค้าชุมชน โดยครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ 2) การส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและผู้ลงทุน ผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายที่พัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุนในจำนวน เงื่อนไขเวลา และต้นทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกการเปิดเผยข้อมูลและกลไกราคาที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถระดมเงินทุนที่เหมาะสมกับความต้องการ พัฒนาระบบกำกับระบบมาตรฐานบัญชี การใช้รูปแบบสินเชื่อรูปแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ธนาคารเฉพาะกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถยกระดับเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านเงินทุนและบริหารสภาพคล่อง และ 3) พัฒนากลไกการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ โดยการพัฒนาฐานข้อมูลที่ดินให้มีความครอบคลุมทั้งหมด โดยแยกตามประเภทการใช้ประโยชน์ผู้ครอบครองที่มีความทันสมัย โดยให้เป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผยและสามารถสืบค้นได้ พัฒนากลไกเพื่อทำหน้าที่รับ ผูกที่ดินจากเอกชนและนำมาหมุนเวียนสร้างประโยชน์โดยให้ผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งปรับระบบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐทั้งในเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดผลผลิตภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูงขึ้น (Khatasombun, 2020)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการผลิตจนถึงระดับการบริโภค การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิด การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และร่วมกันเป็นเจ้าของ อีกทั้งเศรษฐกิจฐานรากยังเป็นฐานของประเทศ ถ้าฐานแข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง ถ้าเศรษฐกิจฐานรากกับเศรษฐกิจมหภาคเชื่อมโยงอย่างเกื้อกูลกัน จะเกิดการพัฒนารายการบูรณาการยั่งยืนและก้าวหน้า ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่และความเข้มแข็งของ

ชุมชน โดยความเข้มแข็งดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จากการรวมกลุ่มและการสร้างร่วมมือในการบริหารจัดการชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

1. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่เน้นการสร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เติบโตที่ยั่งยืน โดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม การกำหนดให้ภาคการเกษตรและครัวเรือนเป็นกลุ่มเป้าหมายของการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก พัฒนาการเกษตรให้เหมาะสมกับศักยภาพของเกษตรกร ฐานทรัพยากรและบริบทของพื้นที่และชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นระบบการจัดการตนเองของเกษตรกร และการมีกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัย ความรู้ทั้งทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการผลิตและยกระดับเป็นผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่มูลค่า และเพิ่มช่องทางการตลาดและเชื่อมโยงการค้าด้วยเครือข่ายพันธมิตรและวิสาหกิจเพื่อสังคม พลิกฟื้นโครงสร้างทางสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และช่วยลดความเหลื่อมล้ำต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ ดำเนินการนำพลังทางสังคมที่ประกอบด้วยภาคเอกชน ประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อนรูปแบบประชารัฐ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ยกกระดับขีดความสามารถของชุมชน อีกทั้งสามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม พร้อมกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่ สร้างสังคมคุณภาพในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษา จัดความสัมพันธ์ระหว่างราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้เอื้อต่อประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาพื้นที่และการกำกับติดตาม เพื่อสร้างธรรมาภิบาลในการทำงานของภาครัฐ (The Secretariat of the Cabinet, 2018)

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) เป็นแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกที่รองรับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นแผนที่จัดทำขึ้นในช่วงการปฏิรูปประเทศและการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ด้วยการน้อมนำเอา “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีประเด็นสำคัญในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทั้งวิสาหกิจขนาดย่อม ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาและส่งเสริมสังคมผู้ประกอบการให้ผลิตได้และขายเป็น ยกกระดับห่วงโซ่มูลค่าด้วยการใช้เทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในปัจจุบัน (National Institute of Development Administration, 2018)

3. ร่างแผนปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ ดำเนินการโดยคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ ฉบับเดือนธันวาคม 2560 ได้ระบุถึงความสำคัญของการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศที่จะต้องรับมือกับสถานการณ์เดิมอันเนื่องมาจากปัญหาด้านศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจที่ลดลงจากเดิม ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาปัญหาความเหลื่อมล้ำทั้งในด้านเศรษฐกิจ รายได้ และโอกาสของคนเมืองกับคนชนบท รวมทั้งปัญหาการไกลและบทบาทภาครัฐที่ไม่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (National Institute of Development Administration, 2018)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ การกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่เน้นการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ

ทางเศรษฐกิจและสังคม การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทั้งวิสาหกิจขนาดย่อม ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ

นวัตกรรมชุมชนและการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชน

นวัตกรรมชุมชน หมายถึง การสร้างความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์เพื่อการแก้ไขปัญหาในชุมชน เพื่อต่อยอดความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การศึกษาและการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสมดุล การใช้นวัตกรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและแพร่หลายมากในชุมชน ทั้งนี้ตัวอย่างนวัตกรรมชุมชนที่เห็นได้ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา ได้แก่ การแก้ปัญหาด้านการเงินด้วยกองทุนหมู่บ้าน หรือการจัดตั้งธนาคารชุมชน การแก้ปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการจัดตั้งธนาคารขยะ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ของวิสาหกิจชุมชนโครงการเหล่านี้ เป็นโครงการที่มีการผสมผสานนวัตกรรมเพื่อเข้าไปช่วยเหลือ แก้ไขปรับปรุง และต่อยอดให้แก่ชุมชนทั้งสิ้น หากแต่การขาดการเชื่อมโยงความเป็นชุมชนที่แท้จริง ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาเข้าสู่กับระบบเศรษฐกิจ ที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำและขาดความสมดุลอันนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนในที่สุด (Phuanpoh & Pasunon, 2021)

นอกจากนี้ยังรวมถึงความเป็นองค์การนวัตกรรมและการจัดการความรู้ที่สามารถนำมาใช้จัดการกับชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนได้ ซึ่งหากกล่าวถึงองค์การนวัตกรรมจะพบว่า องค์การนวัตกรรม หมายถึง องค์การที่มีระบบการบริหารจัดการนวัตกรรมเพื่อให้เกิดการปรับปรุงหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ แผนงาน กระบวนการ โดยองค์การนวัตกรรมมีคุณลักษณะในการนำองค์การ เพื่อนวัตกรรม โครงสร้างองค์การที่เอื้อต่อการบริหารจัดการนวัตกรรม บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์และนวัตกรรม และ ระบบงานที่สนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร (Paisanpanichkul, 1997) ทั้งนี้ จากการศึกษานวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า การพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่โดยคนในชุมชนต้องร่วมกิจกรรมในนวัตกรรมชุมชนอย่างไม่แบ่งแยก เรียนรู้ร่วมกันเกิดทักษะในการดำเนินชีวิต นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ และควรมีการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งคนในชุมชนควรมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทุกด้าน โดยการเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกันใน 3 ช่องทางคือ 1) เรียนรู้ร่วมกันในชุมชน 2) การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น และ 3) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกับนวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งการนำหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ซึ่งต้องต่อเนื่องตลอดชีวิต (Buntongtieng & Nakunsongh, 2016) นอกจากนี้ การเกิดขึ้นของนวัตกรรมในชุมชน เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ นวัตกรรมสังคมอันมีจุดหมายปลายทางเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการนวัตกรรมสังคม พลวัตนวัตกรรมสังคม และเงื่อนไขในการบูรณาการนวัตกรรมสังคม เพื่อเป็นแนวทางการทำความเข้าใจนวัตกรรมสังคมอย่างเป็นระบบ (Inthjan, 2017) โดยนวัตกรรมชุมชนมีองค์ประกอบหลัก ดังนี้ (Phuanpoh & Pasunon, 2021)

1. นวัตกรรมเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมชุมชน ปัญหาหลักในการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย สืบเนื่องมาจากคนในชุมชนปัญหาหนี้สิน ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (Leknoi, 2013) ทั้งนี้มีหลายหน่วยงานที่เข้ามา ให้ความช่วยเหลือเป็นการบูรณาการวิจัยเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานขององค์ความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ เช่น นวัตกรรมการจัดการ

ดูแลสุขภาพของชุมชน “อาสาป็นสุข” โดยสร้างกระบวนการนวัตกรรม เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการดูแลสุขภาพของชุมชนในกลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง ภายใต้การดำเนินงานของชมรมอาสาป็นสุข (Narin & Meephan, 2015) โครงการ “บ้านพอเพียงชนบทแบบบูรณาการ” เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้วยการสร้างความเข้าใจ สภาคณะกรรมการชุมชน ตั้งขบวนองค์การชุมชนบูรณาการการทำงานในเชิงรุก นอกจากนี้ นวัตกรรมชุมชนยังเป็นการต่อยอดเพื่อการส่งเสริมชุมชนในเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่อีกด้วย

2. การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน การบริหารจัดการในชุมชน เป็นการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน และการบริหารการจัดการในการขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมในชุมชนโดยแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น (Academic Office of The Secretariat of the House of Representatives, 2015) การบริหารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเตรียมการพัฒนาท้องถิ่นตั้งแต่การวางแผนและร่วมปฏิบัติ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชน สามารถลดความขัดแย้ง จากความแตกต่างด้านความคิด และมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน (Suebvises, 2018) การบริหารมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงเรื่องการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์ (Namburi, 2019)

3. ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน ในมุมมองทางธุรกิจเครือข่ายถูกมองว่าเป็นทรัพยากรหนึ่งที่มีคุณค่าขององค์การ การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ (Business Networking) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งเป็นการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือธุรกิจต่างหลาย ๆ องค์การ ซึ่งการสร้างเครือข่ายจะเพิ่มความสามารถให้แก่องค์การด้านสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน หรือแม้แต่การแบ่งปันความรู้ (Aujirapongpan & Siengthai, 2016) เครือข่ายของชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชนได้ ในบทความนี้ ขอแบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงการรวมกลุ่มของคนในชุมชนตามลักษณะความสัมพันธ์และเป้าหมายทิศทางเดียวกัน หรือ แม้แต่เครือข่ายตามบริบทพื้นที่ของที่อยู่อาศัย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรีประจำตำบล กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายกับหน่วยงานราชการภายในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งการทำงานร่วมกันของเครือข่ายภายในชุมชนนี้เพื่อสร้างการพึ่งพาตนเองให้แก่คนในอยู่ชุมชนได้มีวิถีชีวิต ที่มีความสุขร่วมกัน แต่ปัจจุบันการมีเครือข่ายภายนอกชุมชนเป็นเรื่องของการเข้ามาช่วยพัฒนาองค์ความรู้ ในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ชุมชน เปรียบเสมือนการทำงานแบบบูรณาการเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชนในที่สุด โดยเครือข่ายภายนอกนั้นจะเข้ามามีส่วนร่วม ในการสร้างศักยภาพเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน เช่น เครือข่ายด้านการตลาด เครือข่ายข้อมูล เครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนภายนอก รวมทั้งองค์การระดับประเทศเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง

สำหรับนวัตกรรมชุมชนและการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยในปัจจุบันไม่สามารถมองแบบแยกส่วนได้ เนื่องจากมีการเชื่อมโยงกระบวนการทางเศรษฐกิจตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างเป็นองค์รวม การรวมตัวกันด้านเศรษฐกิจของโลกส่งผลกระทบต่อสังคมมากขึ้น โดยการเชื่อมโยงของเศรษฐกิจชุมชนนั้นเกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน สวัสดิการของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน โดยหากมองลึกไปถึงมิติของเรื่องการจัดการเงินของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโดยตรงพบว่าการประกอบอาชีพ การออมของคนในชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชน การพึ่งพาตนเอง การจัดกิจกรรมของชุมชน เป็นเรื่องพื้นฐานสำคัญของคนใน

ชุมชนซึ่งเป็นรากฐาน จุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งได้ (Chantaranamchoo, Laophuangsak & Polpanthin, 2018) ซึ่งในปัจจุบันนโยบายการพัฒนาประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาชีพให้แก่คนในชุมชนมากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ในชุมชน มากกว่าการพึ่งพาอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมใหญ่ อาจด้วยเหตุผลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไป ประชากรกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้นการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนด้วยการพัฒนาวัตถุดิบท้องถิ่นให้เป็นต้นน้ำของแหล่งวัตถุดิบจนถึงกระบวนการปลายทาง การแปรรูปเพื่อส่งออกไปขาย หรือการสร้างเส้นทางทางการท่องเที่ยวชุมชนโดยมีคนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์สำคัญก็สามารถดึงดูดรายได้เข้าสู่ชุมชน ดังนั้น นวัตกรรมชุมชน จึงเป็นได้ทั้งเรื่องของการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชนการลดลงของต้นทุนต่าง ๆ รวมถึงการมีนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน สวัสดิการชุมชน อันมีผลกระทบต่อการใช้จ่ายเงินเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อีกด้วย นวัตกรรมชุมชนจึงเปรียบเสมือนฟันเฟือง เล็ก ๆ ที่คอยขับเคลื่อนการกินคืออยู่ดี การแก้ปัญหาในชุมชน รวมถึงการสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน ให้ชุมชนสามารถหล่อเลี้ยงตนเองได้ เป็นต้นน้ำที่แข็งแกร่งสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นวัตกรรมชุมชนและการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชน เป็นการแก้ปัญหาด้านการเงิน ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่โดยคนในชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมชุมชน ปัญหาหลักในการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน และความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยไม่สามารถมองแบบแยกส่วนได้ เนื่องจากการเชื่อมโยงกระบวนการทางเศรษฐกิจตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาชีพให้แก่คนในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ในชุมชนมากกว่าการพึ่งพาอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมใหญ่ ซึ่งนวัตกรรมถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการนำมาใช้เพื่อการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชน การแก้ไขปัญหาชุมชน และการสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

ทักษะการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาอาชีพ

การประกอบธุรกิจทั้งภาคการผลิต ภาคบริการ เป็นอาชีพอิสระที่ผู้ประกอบการต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับธุรกิจของตนเอง และจะต้องอาศัยข้อมูลสารสนเทศทางอาชีพมากมาย ซึ่งสามารถจำกัดขอบเขตลงได้ 4 องค์ประกอบ คือ (1) ทุน (2) ผลิตภัณฑ์หรือบริการ (3) ลูกค้า และ (4) ตนเอง มาใช้ตั้งแต่เริ่มต้นคิดตัดสินใจ กำหนดแบบจำลองอาชีพให้เหมาะสมกับตนเอง และปฏิบัติการใช้สรุปทเรียนเป็นองค์ความรู้ที่จะต้องถูกพัฒนาให้สูงสุดเป็นระยะ ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งการกระทำดังกล่าวหรือเรื่องของการใช้ข้อมูลสารสนเทศเข้ามาใช้ทำงานทั้งสิ้นจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะการทำงานบนฐานข้อมูลไปอย่างต่อเนื่อง การตัดสินใจนำนวัตกรรม เทคโนโลยีเข้ามาใช้ประกอบอาชีพจำเป็นต้องประเมินให้มองเห็นเหตุผลการนำเข้ามา ความคุ้มค่า และศักยภาพในการเป็นภูมิคุ้มกันให้อาชีพมั่นคงยั่งยืน จึงต้องมีการประเมินด้วยองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านและตัวแปรร่วมต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาความรู้ข้อมูลให้มากพอที่จะใช้ประเมินตัดสินใจ ดังนั้น การประเมินประสิทธิภาพนวัตกรรม เทคโนโลยีจึงเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานบนฐานความรู้ โดยประสิทธิภาพของนวัตกรรม เทคโนโลยีการประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้

1. ประเมินการทำงานให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของเทคโนโลยี การประเมินความสามารถทำงานได้ตามวัตถุประสงค์ของนวัตกรรม เทคโนโลยี ผู้เรียนต้องคิดลักษณะบ่งชี้ความสำเร็จ และตัวชี้วัดความสำเร็จด้วยตนเอง

2. ประเมินความประหยัดค่าใช้จ่าย เป็นการประเมินเทียบเคียงระหว่างนวัตกรรมเทคโนโลยีอันใหม่ที่จะนำเข้ามาใช้เทียบเคียงกับนวัตกรรม เทคโนโลยีเก่า โดยมีตัวแปรการประเมินประกอบการ ได้แก่ ราคาของนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ต้องชำระ ค่าใช้จ่ายระหว่างการใช้งานนวัตกรรมและเทคโนโลยี และจำนวนการลดลงของรายจ่าย

3. ประเมินความรวดเร็ว เป็นการประเมินเทียบเคียงหรือเปรียบเทียบระหว่างการใช้เวลาทำงานจากนวัตกรรมเทคโนโลยีที่จะนำเข้ากับนวัตกรรม เทคโนโลยีที่ใช้อยู่เดิม ดังตัวอย่างการพรวนดินการใช้แรงงานคนกับเครื่องจักรกลขนาดเล็ก พบว่า เครื่องจักรกลขนาดเล็กพรวนดิน ใช้เวลาเพียง 3 ชั่วโมง แต่แรงงานคนจะต้องใช้เวลาถึง 6 ชั่วโมง ต้องพบกับความยุ่งยากในการจัดการคนให้ทำงานไปตามเป้าหมาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทักษะการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาอาชีพ เป็นการพัฒนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ธุรกิจทั้งในด้านทุน ผลิตภัณฑ์หรือบริการ ลูกค้า และตนเอง โดยการกำหนดแบบจำลองอาชีพและการใช้สรุปบทเรียนเป็นองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา ผ่านการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนาทักษะการทำงานบนฐานข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต้องมีการประเมินการทำงานให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของเทคโนโลยี การประเมินความประหยัดค่าใช้จ่าย และการประเมินความรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่อให้การนำข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

แนวทางการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

เมื่อก้าวถึงการพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืน แนวทางหนึ่งที่มีจะมาพร้อมกับความยั่งยืนนั้นคือคำว่า “นวัตกรรม” โดยทั่วไปแล้วนวัตกรรมมักจะมีคามหมายในแง่ของการใช้องค์ความรู้หรือความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ที่ส่งผลประโยชน์และคุณค่าต่อสังคมในวงกว้าง โดยนวัตกรรมเปรียบเสมือนกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะในภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมของประเทศ อีกทั้งนวัตกรรมเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในภาครัฐ เนื่องจากได้รับการบรรจุอยู่ในยุทธศาสตร์หลักและนโยบายของรัฐบาล จึงเห็นถึงการกระตุ้นให้ภาคการผลิตต่าง ๆ นำนวัตกรรมเข้ามาปรับใช้เพื่อผลักดันความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นความหวังที่จะทำให้ประเทศไทยสามารถก้าวผ่านกับดักรายได้ปานกลาง (Sungkasem, Wanasuk & Ramintra, 2020) อย่างไรก็ตาม นวัตกรรมไม่ได้เน้นแค่ในเชิงผลผลิตทางวิทยาศาสตร์ การใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการประดิษฐ์คิดค้นเพื่อผลิตสินค้าและบริการ หรือให้ความสำคัญเฉพาะในเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น เพราะนอกจากมุมมองของนวัตกรรมในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ความยั่งยืนนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องพัฒนารากฐานทางสังคมให้แข็งแรงด้วย สำหรับแนวทางการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในด้านการตลาด การสร้างตราสินค้า การประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการในการทำงานร่วมกัน สร้างให้มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน รวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการเจรจาต่อรองทางการค้าและการประสานงานร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ ในด้านการตลาด เพื่อมุ่งสู่การผลิตสินค้าและบริการที่เชื่อมโยงกับตลาดภายนอกชุมชน ซึ่งต้องทำควบคู่กับการสร้างตราสินค้า การประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สินค้าและบริการเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคหรือผู้รับบริการซึ่งอาจทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การใช้ Influencer ประเภท YouTuber หรือ Net Idol ที่มีชื่อเสียงในโลกออนไลน์ เพื่อนำเสนอสินค้าและบริการผ่านสื่อใหม่บนโลกของสื่อสังคมออนไลน์ และเพื่อสร้างตราสินค้า นอกจากนี้ยังสามารถสร้างช่องทางในการส่งข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เพสบุ๊คของบุคคลที่มีชื่อเสียง ทวิตเตอร์ เว็บไซต์ชื่อดัง เพื่อสร้างปรากฏการณ์ที่เรียกว่า การบอกต่อ

(Word-of-Mouth Marketing) สำหรับสินค้าและบริการต่าง ๆ ของกลุ่มอาชีพในชุมชน ซึ่งเป็นประชาสัมพันธ์ที่ลงทุนไม่สูงมากและสามารถทำได้จริงในยุคปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ต้องเริ่มจากการจัดตั้งกลุ่มที่ชัดเจนและร่วมรับรู้เรียนรู้ในเรื่องดังกล่าวร่วมกัน

2. การต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ อันเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวทางการสร้างนวัตกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ที่จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้กับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างแนวคิดใหม่ ๆ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพที่ผลิตสินค้าประเภทใช้สอยที่ต้องคำนึงถึงรูปแบบและความต้องการของผู้บริโภคมากกว่าการยึดติดกับวิธีการผลิตแบบเดิม หรือเป็นการพัฒนาต่อยอดมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น โดยนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์และออกแบบ ทั้งนี้ต้องมีการศึกษาปัญหาความต้องการของกลุ่มอาชีพที่แท้จริงซึ่งจะทำให้สามารถระบุแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาต้นแบบเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริง และการประเมินผลที่ได้จากการพัฒนาต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง

3. ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดม เงินทุนและผู้ลงทุน ผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายที่สามารถพัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุนในจำนวนเงื่อนไขเวลา และต้นทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกการเปิดเผยข้อมูลและกลไกราคาที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถระดมเงินทุนที่เหมาะสมกับความต้องการ พัฒนาระบบกำกับระบบมาตรฐานบัญชี การใช้รูปแบบสินเชื่อบริหารใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ธนาคารเฉพาะกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถยกระดับเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านเงินทุนและบริหารสภาพคล่อง

ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมและนวัตกรรมอย่างสมดุล จำเป็นต้องใช้กระบวนการและวิธีการใหม่เพื่อให้ตอบโจทย์ปัญหาทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยนำคำว่า “นวัตกรรม” มาผนวกรวมกับคำว่า “สังคม” ก็จะเกิดเป็น “นวัตกรรมเพื่อสังคม” ซึ่งจะมีความหมายและบริบทแตกต่างไปจากนวัตกรรมปกติ กล่าวคือ คำว่า “นวัตกรรมทางสังคม” หมายถึง สิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะ เป็นกระบวนการ ผลิตภัณฑ์ หรือรูปแบบการพัฒนาที่เป็นที่ยอมรับ เพื่อแก้ไขและตอบสนองต่อปัญหาทางสังคม (Loasombat, 2019) โดยที่นวัตกรรมทางสังคมอาจ มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ 2) ตอบสนองต่อความต้องการของคนในสังคม 3) เกิดขึ้นและปฏิบัติได้จริงและสามารถกระจายไปสู่สังคม และ 4) เปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมในทางที่ดีขึ้น (Tepsie, 2014) อีกทั้งในการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นในวงกว้าง อาจมาจากบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลในหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ จากการศึกษาของ Mulgan et al. (2007) ได้อธิบายถึงกระบวนการเกิดนวัตกรรมทางสังคม สามารถเกิดขึ้นได้หลายทาง ทั้งจากองค์การและวิสาหกิจทางสังคม (Social Organization and Enterprise) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ภาครัฐ (Government) ดังนั้น การเข้าไปแก้ไขปัญหาทางสังคมและการสร้างความเป็นธรรมจึงไม่จำเป็นต้องเป็นหน้าที่ของภาครัฐ แต่ยังสามารถไปถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่จะสามารถเข้าถึงปัญหาทางสังคมและตอบสนองต่อความต้องการได้ดีกว่าหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การสร้างนวัตกรรมทางสังคมให้เกิดขึ้นได้จริง ต้องมุ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นในสังคม และอาจเกิดขึ้นจากบุคคลอันหลากหลาย ดังนั้น นวัตกรรมทางสังคมจึงสามารถอยู่ในฐานะยุทธศาสตร์ ชุดความคิด หรือแนวคิดใหม่ ๆ ที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการทางสังคม อีกทั้งนวัตกรรมทางสังคมยังเป็นการนำความรู้ใหม่มา

ประยุกต์ใช้โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเป็นสำคัญ ผู้มีบทบาทในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมจึงอาจเป็นรัฐบาล องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร มูลนิธิต่าง ๆ ประชาชน รวมถึงภาคธุรกิจ ขณะเดียวกัน หัวใจในความสำเร็จของนวัตกรรมทางสังคมไม่ได้อยู่ที่การสร้างผลกำไรเป็นที่ตั้งแต่เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม โดยอาศัยทรัพยากรที่มีความหลากหลาย (Komonmarn, 2018) ด้วยเหตุนี้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก คือ การสร้างความเข้มแข็ง (empowerment) ให้คนในชุมชนสามารถคิดต่อยอดได้เองจากทุนหรือจุดแข็งที่แต่ละพื้นที่มี และทั้งหมดต้องอยู่บนฐานความต้องการของคนภายในชุมชนเอง

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการผลิตจนถึงระดับการบริโภค การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิด การลงมือปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และร่วมกันเป็นเจ้าของ ซึ่งนโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ การกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่เน้นการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทั้งวิสาหกิจขนาดย่อม ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งการให้ความสำคัญกับการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในปัจจุบันได้มีการนำนวัตกรรมชุมชนมาใช้ในการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาด้านการเงิน ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่โดยคนในชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมชุมชน ปัญหาหลักในการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน และความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยไม่สามารถมองแบบแยกส่วนได้ เนื่องจากมีการเชื่อมโยงกระบวนการทางเศรษฐกิจตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาชีพให้แก่คนในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ในชุมชนมากกว่าการพึ่งพาอาชีพอันเกี่ยวเนื่องกับอุตสาหกรรมใหญ่

ทั้งนี้ นวัตกรรมที่พัฒนาทักษะอาชีพ คือ การใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการนำมาใช้เพื่อการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชน การแก้ไขปัญหาชุมชน และการสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน โดยการกำหนดแบบจำลองอาชีพและการใช้สรุปทเรียนเป็นองค์ความรู้เพื่อการพัฒนา ผ่านการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนาทักษะการทำงานบนฐานข้อมูลอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะต้องมีการประเมินการทำงานให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของเทคโนโลยี การประเมินความประหยัดค่าใช้จ่าย และการประเมินความรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่อให้การนำข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

References

- Academic Office of The Secretariat of the House of Representatives. (2015). *People's participation in local government*. <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/460241>.
- Chantaranamchoo, N., Laophuangsak, P., & Polpanthin, Y. (2018). Model of applying sufficient Economy philosophy and linkage with community economy affecting the successful of community finance institute management. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 11(2), 3217–3232.
- Hareebin, Y., Aujirapongpan, S., & Siengthai, S. (2016). The Network-Based Capability and Innovative Capabilities of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs). *Executive Journal*, 36(2), 79–88. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/executivejournal/article/view/81357>
- Inthjan, B. (2017). Social Innovation Under the Royal Initiation in Pakpanang Basin, Nakhonsithammarat. *Western University Research Journal of Humanities and Social Science*, 2(2), 48–56.
- Khomwutiwong, T. (2009). *Factors Affecting Community Product Standard Certification* [Independent Study of Master Degree, Chiangmai University].
- Komonmarn, C. (2018). Social Innovation for Health Driving Through Child and Youth Participation. *Journal of Social Work*, 26(1), 120–144.
- Leknoi, U. (2013). Inequality in Thai Society. *Journal of Social Research Institute*, 34(1), 1–12.
- Loasombat, T. (2019). *Social Innovation*. <https://social.nia.or.th/2019/article0001/>.
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R., & Sanders, B. (2007). *Social Innovation: What It Is, Why It Matters and How It Can Be Accelerated*. https://www.researchgate.net/publication/277873357_Social_Innovation_What_It_Is_Why_It_Matters_and_How_It_Can_Be_Accelerated.
- Namburi, S. (2019). Participation Theory in Public Administration. *The Journal of Research and Academics*, 2(1), 183–197.
- Narin, R., & Meephan, R. (2015). Community Health Care Management Innovation: ‘Ar Sa Pun Suk’ (Happiness Sharing Volunteer). *Nursing Journal*, 42(4), 1–11.
- National Economic and Social Development Board, Council. (2018). *Development Plan of National Economy and Society, Issue 12 (2017–2021)*. www.nesdb.go.th.

- National Institute of Development Administration. (2018). *The final report (Final Report) Project to search for an extension model and expanding the results of the development of the grassroots economy and civil state for the fiscal year 2017*. National Institute of Development Administration.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *Master Plan under National Strategy Issue 16 Economy foundation*. http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2021/02/NS-16_500-513.pdf.
- Paisanpanichkul, A. (1997). Innovation Organization: Concept, and Theoretical Model. *NIDA Development Journal*, 57(3), 158-187.
- Phoatkam, K. (2022). *Cracking the problem – looking for a solution Restructuring the Thai economy with Weerayut Kanchuchat*. <https://www.the101.world/veerayooth-economic-transformation/>.
- Phuanpoh, Y., & Pasunon, P. (2021). Community Innovation Linking Community Economy to Sustainability. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University*, 8(2), 32-44. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMSNPRU/article/view/257481>
- Simsin, J., Buntongtieng, P., & Nakunsongh, T. (2016). Community Innovation for Lifelong Learning. *Journal of Education Administration*, 12(1), 1-12. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMKKU/article/view/56363>
- Suebvises, P. (2018). Social capital, citizen participation in public administration, and public sector performance in Thailand. *World Development*, 109(2), 236-248.
- Sungkasem, K., Wanasuk, K., & Ramintra, W. (2020). *Innovation can happen in community enterprises: a case study of community enterprises in the south, Bank of Thailand*. https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/Southern/ReasearchPaper/community_enterprise.pdf.
- Tepsie. (2014). *Social innovation theory and research: a guide for researchers*. <http://www.transitsocialinnovation.eu/resource-hub/social-innovation-theory-and-research--a-guide-for-researchers>.
- The Secretariat of the Cabinet. (2018). *Announcement on National Strategy (2018-2037)*. https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
-